

Nr. 223 | maj 2006

Udgiver
Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement
Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyheds-
breve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

ISSN: 1602-4311

Vi har råd til flere ældre

Et rummeligt arbejdsmarked der tager hensyn kan fastholde flere ældre i arbejde

- Økonomi til forsørgelse af ældre > **Økonomien kan godt klare denne forsørgelsespligt, mener økonomerne. De er blot uenige om, hvordan de vil skaffe midlerne.**
- Opsparing og investering ikke løsning > **Opsparing alene løser ikke problemerne med at forsørge en større ældre befolkning. Vi kan heller ikke investere os ud af den større økonomiske belastning. De ældre skal blive længere på arbejdsmarkedet, lokket af gulerod i stedet for pisk.**
- Tilpasning af pension og efterløn > **Hvis efterlønnen udfases og folkepensionsalderen hæves vil der i hele perioden frem til 2040 være overskud på de offentlige budgetter.**

Dette nyhedsbrev rapporterer fra Teknologirådets og Folketingets Fremtidspanels høring "Velfærd fremover - en udfordring", som blev afholdt på Christiansborg den 22. marts.

Den ændrede alderssammensætning i befolkningen – ofte nedsættende omtalt som "ældrebyrden" – stiller samfundet overfor nogle udfordringer, som kræver nytænkning. I 2002-2003 så Folketingets Fremtidspanel i et projekt sammen med Teknologirådet på disse udfordringer og hvordan man kan imødekomme dem. 4 høringer med forskellige temaer blev opsummeret i en rapport med 24 anbefalinger under overskrifterne: Arbejdsmarked, aldersdiskrimination, omsorg og sundhed, hverdagsliv og civilsamfund. Med Velfærdskommissionens rapport og regeringens udspil om reformer på velfærdsområdet blev det aktuelt for Folketingets Fremtidspanel at diskutere anbefalingerne igen, i forhold til Velfærdskommissionens og regeringens forslag til finansiering af forsørgelsen og arbejdsmarkedspolitiske initiativer.

Hovedbudskabet på høringen den 22. marts om velfærd fremover var, at de økonomiske udfordringer i forbindelse med et stigende antal ældre ikke er umulige at imødekomme. Udover de økonomiske forudsætninger, som faktisk tegner til at kunne indfris, gav høringen flere bud på, hvad der kan gøre arbejdsmarkedet mere attraktivt for den voksende

ældre befolkning, og hvordan man undgår at udstøde arbejdskraften. Det kan bl.a. ske ved at aldersintegrere arbejdsmarkedet med bedre mulighed for sen karriere, livslang læring og fleksibel forbliven i erhvervsaktivitet. Arbejdslivet kan gøres mere rummeligt, sundere med mindre nedslidning og udstødning pga. fysik og psykisk belastende arbejde. Hvis man sørger for disse "gulerødder" bliver der mindre behov for at bruge "pisk" i form af i øvrigt ofte virkningsløse tvangsforanstaltninger og nedskæringer i forsørgelsehjælp.

Vi har råd – under forudsætning

"Har vi råd til at forsørge flere ældre?", spurgte fhv. nationalbankdirektør, professor og dr.polit. Erik Hoffmeyer i forbindelse med den kendsgerning, at den aldrende befolkning (65+) vil blive forøget med 50 pct. frem til 2030 eller 2040, svarende til en stigning fra 800.000 til 1.200.000 personer samtidig med at andelen af den erhvervsaktive befolkning - "forsørgerne" - vil blive mindre. Hans svar lød: "Ja - hvis...". Dette bekræftende forbehold går igen næsten uanset, hvilke økonomer der udtaler sig. Og forudsætningerne for, at vi har råd er stort set lige

så mange og forskelligartede, som de der udtaler sig. Hvad der samler og deler økonomerne i dette spørgsmål kom frem på høringen.

Ifølge Hoffmeyer er Folketingets Fremtidspanel ikke i tvivl. Det øgede antal ældre, man forventer, vil kræve en stigning i BNP på 4-5 procentpoint. Den opgave er ifølge panelet "overkommelig". Det skyldes, at såvel det samlede BNP som befolkningens levestandard i samme periode vil blive fordoblet. Danmark bliver altså et meget rigere land. Men der er dog et par forbehold: Den offentlige gæld skal nedbringes i løbet af en 10-årig periode, og der skal ske en senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet for de ældre.

Senere tilbagetrækningsalder

Et par af forudsætningerne er enten opfyldt eller på vej. Udlandsgælden er væk, og det ventes at statsgælden vil være afviklet inden næste folketingsvalg (1). Dertil kommer regeringens udspil "Fremtidens velstand og velfærd. Velfærdsreformer og investeringer i fremtiden", der bl.a. tager fat på den senere tilbagetrækning ved at foreslå, at efterlønsalderen sættes op til 63 og folkepensionsalderen til 67.

Regeringen følger også op på Fremtidspanelets forudsætninger om, at der skal ske en ændring i arbejdsforholdene – om end V og K ikke taler om egentlig seniorpolitik, men om at ville fjerne aldersgrænser. For fremtidspanelet, regeringen og hovedparten af oppositionen gælder det, at såvel efterlønnen (om end i noget barberet form) og folkepensionen skal bevares, at tilbagetrækningsalderen (fra 2015 siger regeringen) skal beregnes ud fra restlevetiden, og at der sker en præmiering såfremt tilbagetrædelsesalderen yderligere udskydes. Hvorvidt man kan få folk til frivilligt at blive længere på arbejdsmarkedet, har vi ifølge Erik Hoffmeyer ingen eksakt viden om. "Vi må prøve os frem. Lykkes det ikke, må beskattningen øges", sagde han.

Ser man bort fra skattedelen og mindre forslag som øget brugerbetaling mv., har regeringen i store træk fulgt forslagene fra Velfærdskommissionen. Her har man beregnet levetidsstigningen til en måned pr. år - men måske skulle denne snarere være to måneder årligt, sagde kommissionens formand, professor Torben M. Andersen. Den senest registrerede restlevetid for 65-årige i Danmark ligger på niveau med, hvad kommissionen forventede i 2013 (2). Ikke blot lever vi længere, men velfærden og skattesystemet kommer også under pres. Årsagen hertil er, at vi gerne vil have mere fritid og at der er stigende efterspørgsel på flere og bedre velfærdsydelser. Men også den tiltagende individualisering med frit valg samt øgede udgifter til uddannelse, forskning, behandling, omsorg mv. spiller ind.

Løses ikke ved opsparing

Dette kan ifølge den tidl. overvismand ikke løses ved opsparing alene. Vi kan ikke blot investere os ud af problemerne. At gøre kagen større, løser heller ik-

ke problemet. For det ville forudsætte, at de offentligt ansatte skulle have samme løn som ansatte på det private arbejdsmarked, og at også personer på overførselsindkomst skulle have del i velfærdsstigningen. Accepterer vi omvendt mere ulighed, vil det umiddelbart løse nogle problemer. Men det er også ensbetydende med en helt andet type velfærdsamfund. I opsparingstankegangen ligger også, at nuværende generationer skal bidrage til kommende generationer - Selv forsøg på stram styring af de offentlige udgifter - og det går godt i Danmark med bl.a. stigende beskæftigelse og faldende arbejdsløshed - har sine begrænsninger pga. de mange lovpligtige indkomstoverførsler. Det truer velfærdsrådgivningen til daginstitutioner, skoler, sygehus og plejehjem, og kan være en farlig strategi over en årrække. "For det giver spændinger i samfundet, og opbakningen til velfærdssamfundet kan risikere at gå fløjten, hvis borgerne ikke synes, de får nok for deres skatte kroner", sagde Torben M. Andersen, som pointerede, at hvis omvendt skatten skal stige, vil det også betyde forøget beskatning på arbejdsindkomst.

Ny efterlønsmodel

En, der ikke er enig med Velfærdskommissionen, er professor Christen Sørensen, Syddansk Universitet. Han hæfter sig bl.a. ved, at kommissionen har baseret levetidsstigningen til seks-otte år i dette århundrede samtidig med at den fastholder den nuværende pensionsalder på 65 år. Det giver "de famøse 8,7 procentpoints stigning i bundskatteprocenten" i kommissionens første rapport - en fejl der ikke siden er blevet rettet. Hvis man alene følger kommissionens forslag og udfaser efterlønnen og øger folkepensionsalderen, vil disse to indgreb betyde, at der i hele perioden frem til 2040 vil være overskud på de offentlige budgetter på mindst 1 pct. af BNP. Bevares efterlønnen - dog således at efterlønsalderen stiger i takt med stigende pensionsalder - vil der ligeledes være overskud frem til 2040.

Han foreslår i stedet indført en såkaldt "ny-efterløn", der betinger at alle kan forsætte på den nuværende ordning, hvis der sker en tilmelding inden for et halvt år, og at kommende generationer på arbejdsmarkedet automatisk er dækket af "ny-efterløn", uden at skulle betale efterlønskontingent, og at "ny-efterløn" er rettighedsbaseret. En sådan ordning vil betyde reduktion i de lange studietid er. Den person der afslutter en videregående uddannelse som 25-årig, vil inkl. barsel og ledighed allerede kunne opfylde en 35-årig optjeningsperiode som 60-årig.

For danskerne er arbejdet meget centralt, fastslog mag.scient.soc., ph.d. og lektor Helge Hvid. 50 pct. af befolkningen siger, at arbejdet er den vigtigste aktivitet i deres liv, og 78 pct. at de er villige til at arbejde uden at få mere ud af det økonomisk. Hovedproblemet er altså ikke motiveringen til arbejde, men at skabe muligheder for at være i arbejde. Men det forudsætter, at arbejdslivet gøres mere rumme-

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

ISSN: 1602-4311

ligt og fleksibelt, sundere med mindre nedslidning og understøtning pga. fysisk og psykisk belastende arbejde og mere lærende, samt ved at give de ansatte større indflydelse. Han efterlyste også praktisk orienteret viden om, hvad der får ældre til henholdsvis at blive og forlade arbejdsmarkedet, og hvad der kan gøres for at fastholde de ældre medarbejdere.

Flexicurity-modellen

Professor Per Kongshøj Madsen slog et slag for *flexicurity*-modellen, der er en kombination af de engelske ord *flexibility* (fleksibilitet) og *security* (sikkerhed). Den indbyggede sikkerhed i danske model med en arbejdsløshedsforsikring på højt niveau skaber risikovillighed og høj mobilitet på arbejdsmarkedet. Således skifter 25-30 pct. af danskerne årligt job, og der skabes (og nedlægges) 200.000 job årligt. Modellen gør virksomhederne 'ansvarsløse' ved afskedigelser, idet den sociale sikring friholder dem fra krav om større jobsikkerhed. Danskernes trykthed i ansættelsen er blandt de laveste i EU. Både OECD, statsministeren og Velfærdskommissionen har ligeledes set lyset med den danske model, sagde Per Kongshøj Madsen, der advarede mod at røre for meget ved modellen, der beundres i den europæiske verden.

Torben M. Andersen var ikke helt så begejstret som Per Kongshøj Madsen. For fleksibilitet og dagpenge havde vi også i 70'erne og 80'erne, men alligevel var der et to-cifret ledige. Flexicurity er også den model, der skyldes, at ca. en mio. danskere er på overførselsindkomster. "Så jeg kan ikke deltage i ubetinget forherligelse af flexicurity. Ånden i modellen er ikke at være ledig i årevis, hvilket er en uanstændighed. For muligheden for at vende tilbage til det tidligere job efter fire år er lig nul!".

Arbejde til alle

Fhv. socialminister, professor og cand. polit. Bent Rold Andersen og professor Jesper Jespersen, Roskilde Universitetscenter, tager i deres bog "*Velfærdsdebatten på vildspor*" (3) fat i det, de mener er det allervigtigste for velfærden: At der er arbejde til alle. For hvis arbejdsmarkedet skal gøres rummeligt, skal der være mangel på arbejdskraft. "Så er rummelighed nemlig i virksomhedernes interesse". Problemet er imidlertid, at den "neurotiske angst" for mangel på arbejdskraft forhindrer, at virksomhederne begynder at indrette arbejdspladsen, så der bliver plads for de svage arbejdskraft. Forfatterne har dog ingen illusioner om, at samtlige 420.000 på overførselsindkomster kan komme i arbejde, men tvangsforanstaltninger og nedskæringer i underholdshjælpen er virkningsløse, når der står en lang kø af prima kvalificerede arbejdsløse foran kontanthjælpsmodtagerne og spærrer dem vejen til arbejdspladserne. For "mens de står til rådighed for arbejdsmarkedet, står arbejdsmarkedet ikke til rådighed for dem. Efterhånden søger den arbejdsløse

ikke mere for at få arbejde, men for at få understøttelse".

'Søjler' i stedet for 'kasser'

Vi bevæger os fra et aldersdifferentieret til et aldersintegreret samfund, mener professor, dr. phil. Jørn Henrik Petersen (2). Han er tidl. medlem af Velfærdskommissionen og er formand for styregruppen for det strategiske fremsyn om det aldrende samfund 2030, som er nedsat af videnskabsminister Helge Sander og Det strategiske Forskningsråd i 2004. Problemet er, at vi har opbygget et 'kassesamfund', hvor alt styres efter kronologisk alder. Følgen er 'alderisme' og en indgroet opfattelse af funktionsniveauet og uundgåelige svækkelse af funktionsniveauet. "Det fører lige over i stereotypen om 'de svage gamle', der skal tages hånd om". Jørn Henrik Petersen foreslår i stedet, at 'kasserne' erstattes med 'søjler'. Det kræver et aldersintegreret arbejdsmarked med bedre muligheder for senkarriere, livslang læring og fleksibel forbliven i erhvervsaktivitet. Han efterlyser således forskning, så det strukturmæssige efterslæb elimineres.

Folketingets Fremtidspanel i projektet "Det aldrende samfund" består af medlemmer udpeget af Folketingets partier. Det er *Flemming Damgaard Larsen (V)*, *Bjarne Laustsen (S)*, *René Skau Björnsson (S)*, *Birthe Skaarup (DF)*, *Pia Christmas Møller (KF)*, *Pernille Blach Hansen (S)*, *Marianne Jelved (R)*, *Villy Søvndal (SF)* og *Line Barfod (EL)*

I Teknologirådets faglige baggrundsgruppe sidder *Birte Bech-Jørgensen*, *Erik Hoffmeyer*, *Helge Hvid* og *Christine E. Swane*.

Kilder:

1. *Politiken* 7.4.2006
2. *Analyse i Politiken* 31.3.2006.
3. *Interview i Information* 17.3. og *kronik i Politiken* 22.3.2006.

Den samlede rapport fra Fremtidspanelet om det aldrende samfund :

<http://www.ft.dk/pdf/fremtidspanel.pdf>

Podcast fra høringen den 22. marts:

http://www.tekno.dk/subpage.php3?page=podcast/2006_03_22.php&topic=oplysning

Fra rådet til tinget udgives af Teknologirådets sekretariat. Redaktør Ida Leisner. Dette nummer er skrevet af journalist Anne Brockenhuus-Schack.

De sidste fem numre af Fra rådet til tinget:

Nr. 222: *Patentsystemet under pres*

Nr. 221: *Nedtælling til metroens 4. etape - Cityringen*

Nr. 220: *Afgang for grøn transport - skal Danmark med?*

Nr. 219: *Dansk energiforbrug skal ned*

Nr. 218: *Dansk miljøteknologi til hele verden*

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

ISSN: 1602-4311